

باید کہ پیش ماسبقی ابتدا کند
 باید ز کار عشق و جنوں ابتدا کند
 بز خویش ہرچہ ہست و اتار واکند
 گرد دست سخیے اُونگہ آشنا کند
 چشمے کہ خاک پائے ترا تو تیا کند
 آئینہ در شکست ندانی صدا کند
 ہر فتنہ کہ چشم سیاہش بپا کند
 زیباست حسن حسن گر خود نما کند
 کس بیزباں چہ سان طلب عا کند
 چوں ناقہ کہ گرم روی از حد عا کند
 نابستہ جہد ہائے وقایم وفا کند
 بیچارہ دل تحمل غمسم تا کجا کند
 در ہر بلا کہ دوست ترا بہتلا کند
 کاریکہ مرد ہر خدایے ریا کند

روشن دلی کہ صفوح جان را اجلا کند
 ہر کس کہ فکر جان دل مہبتلا کند
 بر دوست ہرچہ ہست بعالم کند فدا
 بہر سکون عاشق مسکین ہمیں بسا بہت
 بیند ز ہفت پر وہ افلاک جلوہ ہا
 چیں بر جہیں مٹوز فغان شکستہ دل
 حکمت نیک کہ غسل لبش میکند فرو
 خوبت عشق گزشت عشق تا ہوس
 تیج رضا بریدہ زبان طلب لبش
 بانالہ رو کہ زود شود طے رہ فراق
 دل از زور شوق تمنا کند کہ دوست
 تاکے کت مصائب تن جان تاواں
 عیش جہاں شمار نشا ط حیات داں
 دارد طراز دل کشتی غلجست قبول

صومی بایں امید بر راہش نشستہ ایم
 شاید چو دیگران نظرے ہم ہا کند

مر بجز درخت اسے ہر فردناں نرسد۔ از سالہ از سالہ این

حال ہستہ لال تاجان نرسد
 شاخ از نخل ناید نہ گل از شاخ برو
 در برہستی او ہستی مارا چہ فرغ
 عشق در دے کہ سیحانشو چارہ گرش
 عشق حی و رز کہ از ہمت این کاری
 بر رخ تو نکشایند در دولت عشق
 باعث احت خاطر نشود تنہا زلف
 بد بد شوق لقا اگر نہ کشاید پروبال
 گوشہ چشم تو مانیز تمنہ داریم
 کلفت عاشق بیچارہ در ایام فراق
 دل سپردیم بہ یک سنگ دل از سادلی
 عشرت صبح وطن در نظر اہل جنوں
 قسمت اہل جہانت عم از روز ازل
 نیست آن مرد کہ مرانہ نباشد کارش
 زحمت طاعت خد سالہ ما سرد و لال
 کوئی غمزدہ حاشا نکند فکر سخن
 حال مایہ نشود دور وید رہاں نرسد
 آب رنگ رخ او تا بگلستان نرسد
 گرم شبتاب بخورشید رخشان نرسد
 حسن رازے کہ باں حکمت یوں نرسد
 بمقامی کہ بان وہم حکیمان نرسد
 کامل دوست اگر سلسلہ جنباں نرسد
 ہمیشہ تسکین ز پریشان پریشان نرسد
 تحت بلبقیس بدر گاہ سلیمان نرسد
 حیف باشد اگر این جام بہستان نرسد
 دست نیست کہ تا برگ بیایاں نرسد
 چشم ایم کہ این شیشہ بسندان نرسد
 بہ سرائگی شام غریباں نرسد
 نیست طفلی کہ دریں غلکہ گریا نرسد
 نیست انساں کہ از او خیر انساں نرسد
 بہ یکے آہ دل سوختہ جاناں نرسد
 ہمتے از تو گراے یار نختہاں نرسد

آزار از جواحت بیگانگان رسد
آمد بہا ز کجاست گل با صبارید
از غنچہ کہ دم بہ ہوا سے بہار زد
شاخ برہنہ را از خداوند نو بہار
آوردہ است باز صبا خاک کی دست
دل گفت خود فسانہ غم خود بدر و سخت
درمان بقیرائی لک عشق نیست
انساں گزشت بلبل و پروانہ برگرفت
این بجز خون کہ میرزد از ناوان چشم
دار و ہوا سے مستند ہم بوریاشیں
منصور را شہادت صد دشمنان داد
بلے پیروئی پیش رواں عمر طے نشد
روز حساب خلق بہ حشر و گرفتار
سرمایہ بخش ناز تو آمد نیاز ما

ہم منہ کہ زخم دل از شمارید۔ نظر
بگوشت شام غم سحر جاں آریید
در مغز جاں شیم دم آشناریید
از برگ و غنچہ ہم کلمہ و ہم قبارید
اے چشم شوق شروہ ترا تو تیارید
آتش بہستان نے بوریاریید
کر دم این علاج و بہا و رو ہاریید
پستی نگر کہ عشق باین آہماریید
در حیرتم کہ در دل تنگ از کجاریید
زین غصہ صد شکن بربخ بوریاریید
در دیکہ از ظلمت یک آشناریید
مارا بہ ہر قدم مدد از نقش پارید
گر نوبت شمار خطا ہائے مارید
این شاہ را متاع شہی از گداریید

ناست بندہ و کہ از دست فیض تو

تائید ہا بہ محوی بے دست پارید

(۱۲۷)

عقل دو دین با حقہ بچوں دگر اں می آید
این ہوائست کہ از کوچہ جاں می آید

شیخ ہم از دور تو جامہ در اں می آید
در تب سوز در دست دم سردیم

این نہ کاریست از شیشہ گراں می آید
 در پس فصل بہاراں نہ خزاں می آید؛
 راست این کار نہ تہماز فغاں می آید
 چیت ہر دن کہ زہر پر و جواں می آید
 گفت خاموشی کہ ہم بدتر از اں می آید
 طول شو قیکہ نہ در عرض بیماں می آید
 چشم بد دور کہ زد کار زباں می آید
 پیش زان نوبت چشم بگراں می آید
 باز در دست نہ این جنس گراں می آید
 فکر مابین کہ زہر سووزیاں می آید

دل شکستہ ندانم کہ تو اندستین؟
 با بچیاں ناز کن بر گل خنداں امرو
 جہد ز صراست پے عاشق دید از طلب
 ز بستن ہچو جواں ہر دے دشوار است
 شوکہ روز بد از دور زماں می کردم
 اندری نامہ ندانم کہ چہ ساں گرج دم
 حرف دل چشم سخنکوئے تو میگوید با
 میرسد گاہ ز گوش شتو دولت عشق
 خدمت الہ و فایں ہمہ از زان مفروض
 ہر زیانت پے الہ خسرو مایہ سود

محوی خستہ نذار دوسر و سا مانزل
 از کجا باز چنیں شور و آ می آید

(۱۲۸)

از نور بخش لبکہ شبم فیض اثر بود
 از پانہ خیر بود نہ اندیشہ سر بود
 در عشق ندانیم چہ صدق است چہ کذب
 ہر چند کہ تیر نظرت کارگر افتاد
 از اول شب چشم ہر اہم بحر بود۔ صید طہنی
 تاروئے دل آویز تو مارا بہ نظر بود
 ہر وعدہ تو چارہ گیر و در جبگر بود
 ای صید مگر غلط تیر دگر بود

دانی کہ شب منتظراں چوں بسر آید
دل بود سرا سیمہ نظر جانب ز بود
بے جرم بخوشید سر چشمہ رحمت
آب رخ رحمت گرا از دیدہ تر بود
از بادہ مزین حرف کہ ہست استیم
از دوردتہ جام کہ در کاسہ سر بود
گردول ز سرود ازلی حشر پیا دشت
عالم ز تجلائے قدم زیر وز بود
چشمے ز کشادی و نوائے نشیدی
چشم تو گر کو ر بند و گوش تو کر بود
صدحیف کہ ما بے بھراں از نمودند
آں جلوہ کہ مخصوص بہ ارباب نظر بود
کردند علاج سہر شوریدہ مارا
ز افسردگی دل کہ بے زود اثر بود
رببت ہو س چشم حق آگاہ و گرنہ
بر ذرہ خاک در او شوشہ ز بود

مجوی بغلط بود کہ محبت زلقوئے
آں کار کہ سو قوف بیک آہ بحر بود

(۱۲۹)

خیال زلف تو بازم بدست سو داد او
چو سیل سلسلہ بر پانہم صواد او کلیم ہدانی
دل شکستہ عطا کرد و جہاں شیدا او
ہر آنچه دوست بہ داد خوب زیبا داد او
شہید شیوہ آں ترک پر فہم کہ مرا
زد و ستاں بگرفت بدست اعداؤ
فدائے نصف آں مفستی بلبند نظر
کہ بہر قتل من داد خواہ فتوئے داد
نشدا سیر ہوا و ہو کس دل پاکاں
چو یوسفی کہ نہ تن در بر زلیخا داد او
ن داد سوز و گدازی بسینہات عجب است
کسے کہ آتش سوزاں بسنگ خارا داد او
بجائے آنکہ کند تیرہ ماخیر گلی آرد
فروغ حسن تو قوت گیشم بنیاد او

۸۰
 کسیکے گوش نواسنج و چشم بنیاد او
 طراز بندگی خوشی تن بسیماد او
 زمانہ میں ہمہ دولت کنوں بر و اناد او
 کہ ہرچہ یافت ز دنیا بہ اہل دنیا داد

جہاں اونگر وہم حدیث و شنو
 چہ سرکشی ز اطاعت کہ دوست و رشتہ
 زوہر عزت و ثروت جو بنا دانی
 سبک گزشت بران مرد عاقبت انیش

دل فسردہ محوی ز دیدہ خونبار
 اگرچہ قطرہ طلب کردہ بود دریا دوار

(۱۳۰)

کشاو کار ہا از بہت مردانہ محی آید
 ہمانے بے نیازی کے بد ہم از روانہ محی آید
 کہ بوسے سوزش دل ہم ز آشنائی محی آید
 نہ کار مشکل محنوں ز ہر دیوانہ محی آید
 کہ تابینی چہا از شوق بے تابانہ محی آید
 ز ہر ویرانہ منزل یا صاحب خانہ محی آید
 کہ ہیں تیشیں رخ اندرین کاشانہ محی آید
 ز مگر گاہے چشم شوق کار شانہ محی آید
 کہ در عالم بلا یا برسہر قرانہ محی آید
 کہ سوئے شمع بلبل سوئے گل پروانہ محی آید
 بر ندالیں روایت از لب پیمانہ محی آید
 نمی بینی کہ از یکدہ چندیں دانہ محی آید

مرا و دل نہ از آفتاب از آفتاب محی آید
 گرفتار غم روزی نمیگردد دل پاک
 نہ تنہا کہ بے ناز و باہ سوختہ جانا
 نہ ہر کس محی تواند با سخن عشق رخ لیلی
 دے یاد آریا یوسف خطا ہائے زلیخارا
 دل شکستہ ہر دم یاد یار دلنشیں آرد
 دل جانست و شن از فروغ پر تو خوش
 نگہ شانہ کش زلف پریشان است پندام
 اگر ازادہ خواہی زیستن دیوانہ شوقاقل
 بزویک گردش چشمش چنان وضع جہاں ہم
 نہ جایر داشت پر جام تہہ خور و نام
 ز یک نیکی ہزاراں غم نیکی سے شود پیدا

نشاط صحبت عہد ازل کی غنیمت جوتارو
 کہ می آید سجاک نغمگان ادنی غنیمت ؛
 مذاق آشنائی سخن با خود آشنائے گرواں
 نمیدانم چه تاثیر است در بزم و فانسوش
 نہ ہر طبع روال قادر بود بر شعر تر گفتن
 نہ آں در کاسہ سنگید نہ در پیانہ می آید
 بجز ابر سے کہ در گریہ مستانہ می آید
 اگر رحمے ترا بر حال این بیگانہ می آید
 کہ ہر صاحبِ قازانچا و فایگانہ می آید
 نہ از ہر یک صدق بیرون یکدانہ می آید

چو در بزم صحبت گوش دل آیشود محوی
 حنین شوق ہم از آستینِ حنائہ می آید

(۱۳۱)

عشق سرمایہ صد تاب تو اں میگرد
 بے نیازی سبب تاب و تو اں میگرد
 مضطرب بودم و وی گرد جہاں می گشتم
 برب من نزن انگشت کہ زین ساز طرب
 چند پوشی رُخ زیبا و ندانی کہ رخت
 کے تو اں خواند ترا آفت جاں ، زانکہ ز تو
 کیستم من کہ کم میل تا شائے رخت
 عشق افتاد چو در پنچہ بیداد ہوس
 مایہ ہر دو فایں ہمہ ارزاں مفروش
 کار حسن است کہ موسیٰ بہ ہمہ غم و جلال
 بی تو و مرد بہ ہر جا کہ بود دست قضا
 اینم و نیست کہ نال پیر جواں میگرد
 حرص چوں پیر شود ہر دو جواں میگرد
 ساکنم گرد من امروز جہاں میگرد
 ہر نوائے کہ کشم آہ و نقاں میگرد
 مایہ راحت صاحب نظر اں میگرد
 ہر بلائی کہ رسد راحت جاں میگرد
 چشم شوق است کہ سوت نچراں میگرد
 ہچو گوہر بجنف بد گہراں میگرد
 صبر کن صبر کہ این جنس گراں میگرد
 بہر یک مخترو دشمنہ شبہاں میگرد
 مید و درخش بہر سو کہ خفاں میگرد

سبق از سلی استاور و اوں میگردد
 از بهار یکہ مبدل بخیزان میگردد
 سنگ از قوت پارگی و اوں میگردد
 باش یک چند کہ این تیر کماں میگردد
 مرو تا قاعدہ و اوں قاعدہ و اوں میگردد
 چه بلا کہ ز یک ظل گراں میگردد
 چشمہ آب کہ از چشم روان میگردد
 خاک تو دست دکار گراں میگردد

می شود تازه غم کہند زہر لطیف ہر
 عمر ججوش کہ با چشم تا شایستم
 ہمت از دست مدہ زہرہ شوار طلب
 ایکہ بر قامت چوں تیر بے ناز کنی
 روی عاشق را ادب گاہ محبت کہ در اوں
 نانیانی بدر میسکہ باور نہ کنی
 لنگن بار مراد و جہاں
 کاش عیش منہ از گشت اگر میدانی

زود باشا نے دل محوی رہتا دوسال
 ورنہ این نقد نصیب گراں میگردد

(۱۳۲)

”ایں جاہ را بسوزن شرکاء نو کنند“

چوں اہل دل فشرودہ دل در سو گو کنند
 یقیناً باں بکجیہ بتیسا نہ رو کنند
 خواباں ز مند حرف ز چیمان عاشقاں
 چاک جگر براہ وفا گر خلد چو خار
 افسردگان میکہہ را سر خرد کنند
 یعنی تلاش یوسف خود کو بکو کنند
 آہ و فغاں بساں جس بے گل کنند
 خارے ز پاکشند و جگر را رو کنند
 گم کردہ اند شام سحر جستجو کنند
 صد بار جاں فدائے سب آہ و کنند

بر اعتقاد اینکه نگو یاں نگو کنند
 حکمت نگو کہ سرخ لبانش فرو کنند
 آنجا کہ پادشاہ و گدار اکفو کنند
 بز میکہ ساقیاں بلب آجو کنند
 دریا و لال باب روت فرو کنند
 مارا چرا فریقہ رنگ و بو کنند
 خوش آنکہ آرزو دل لے آرزو کنند
 برویں زند خندہ دنیا تفو کنند
 مے مہت می بیشیشہ و گور سو کنند

صدر پنج می کشد و ہزار ہزار جور
 ہر فنقہ کہ چشہم میا ہش کت پیا
 اے نابلد ز عشق چہ میجوی امتسیا
 از گریہ ام سرخ کہ باشد شگفتہ تر
 صد لقمہ ہائے تلخ و گلو گیر غمہ را
 گر رنگ بوئے گل بود جز فریب چشم
 بے آرزو اگر توانیست در جہاں
 دارستہ از قیود و رسم اند عاشقا
 عشق است عشق شاہ بوزر و گر گدا

مجوی حدیث شوق تو ماند باں نماز
 بہر نمایش اہل ریابے وضو کنند

(۱۲۲)

ہر انچہ میگزشت ز چشم جہا و بنود
 یک گل سیاخ دہر بایں رنگ و بنود
 یعنی زمانہ کینہ کشش و تنہا بنود
 دل گفت یار بود خرد گفت او بنود
 دل بود پارہ پارہ و جانے رفو بنود
 آل کسیت کو شہید شد و سرخو بنود
 در خم شراب بشمہ از یک سو بنود

آسودہ یک نفس نظر جز بستو بنود
 میداشت دست بوئے و خازنکستی
 پا و آل نماں کہ داشت فلک چشم القفا
 آنکس کہ داد درد نہاں چشم خونچکاں
 کارے نکرد سوزن تدبیر چارہ گر
 در عشق سرخروی مرد از شہادت است
 ساقی تمام میکہ را از چہ کرد دست

تا بود تا خدائے قناعت بکار دل
چوں کشتی شکستہ رواں چار سو نمود

میخواستم مرا دل بے آرزو و مہند
کے بود کے کہ در و لم ایں آرزو نبود

مجوی گزشتہ حال و شش ناشتہ ماند
بیچارہ را دباغ و دل گفتگو نبود

(۱۳۴)

آنکھ مخ قن محو ز صہبیا می کرد
لب بیگون ترا کاش تا شا می کرد۔ مٹا۔

حسن از روز ازل جلوہ تمنا می کرد
خود نہاں بود مگر عشق تقاضا می کرد

زلف می بست بزنجیر و بمقتل می برد
چشم میکشت مرا یار تا شا می کرد

قطرہ خون بہ تن عاشق بیچارہ نماند
چشم میر سخت با جگر ہر چہ ہیا می کرد

چوں دل مردہ ما زندہ نکردی آجان
گر اب لعل تو اعجاز مسیحا می کرد

با کسے عشق نکردی و نخوردی غم ہجر
تو چہ دانی کہ چہا ہجر تو با ما می کرد

بود کم حوصلہ و تنگ دل این چشم ز آب
ور نہ صحرائے جنوں را ہمہ دریا می کرد

یار سائل صحبت یار اول آراء کجاست
کہ تلافی ز دل آزاری اعدا می کرد

فصل گل آمد و چو باد بہاراں بگزشت
باغبان تا در گلشن پئے ما و آید کرد

گر غذا و نذر اجمام بمیجانہ چہ پاک
چشم ساقی اثر ساغر صہبیا می کرد

جان صافی صفت عالم بالا بہت
جسم خاکی ہوس راحت دنیا می کرد

اندریں کشکش خیر و شر انسان طریف
زیں دوسر ہنگ قوی رش و غوغا می کرد

گاہ در صومرہ صحت سکون دل و جان
گاہ در می کردہ شغل مے و مٹا می کرد

گاہ فی بزمِ عزیزِ محرابِ نماز
گاہ در رگِ عشق و جنوں مجنوں ار
گہ پرستاری اہنام کلیا میکرد
انتظار گزر محفلِ لیلیٰ میکرد
طرف تر اینکہ تماشاگرِ عالم از دور
ابن تماشا کہ خود آورد تماشا میکرد

رفتہ بودم ز رہِ عشقِ حقیقی محوی
بہر ہی گرنہ مرادیدہ بیتا میکرد

(۱۳۵)

”یاد آمد مر از زمانہ شاد“

سر خوشم از مے منقائے شاد
مطرب آرزو ساز بے آہنگ
میکشم و میدم ترا نہ شاد
نغمہ غمناک بے چنائے شاد
مطرب غمزہ بخوان غزلے
از غزلہائے عاشقانہ شاد
تا ز چشم جہاں رواں بینی
سیلِ خوں رزمہ ہم لیکار شاد
طوطی نطق را بجاں پرورد
قد شادان و آب دانه شاد
یاد میداد عهد بر کیاں
اندکے اندکے زمانہ شاد
اکبری بود عهد عثمانی
از رہ و رسم خانخانہ شاد
بود مشاطہ عروس سخن
کاکلی نظم بود و شانہ شاد
قدر دان سخن برود سخن
میزند سر بر استائے شاد
نہ پے شاد گریہ سخن است
گریہ بر خود کنت بہانہ شاد

چوں نے عہد خلافت مرد میدانِ سخن
جز دلِ نادانِ کس مرد این میدانِ نبود

باعتِ تسکینِ دل در اضطرابِ جانِ نبود

مخومی بیچارہ ہم در ہجر او دلریش داشت
گرچہ او از زمرہ دلریش رویشاں نبود

(۱۳۸)

توئے یارین ازین ست فامی آید - نظری

از گلِ تازہ کہ در سہ رخ جامی آید
دلِ نہاں خازِ عشق است ز بختانہ جس

چشمِ نیت مرا حوصلہ صبر و سکون
صبحِ پیر الیت عیالِ شامِ جوانی بگوش

ناوکِ تفرقہ انداز تو نازم کہ از آن
ناورد لعلِ بدخشاں و نہ سبب کشمیر

عجب در خرد ز اہد تو اں یافت جزاں
جز تہی سر زنگس بجاں لاف خودی

یاد آں چہت قباست فامی آید

میرود غیر کہ خود خانہ خدای آید

نہ تر از رسمِ ورہ ہر و وفا می آید

دست بردار کہ سنگام و دعا می آید

سر جدا، پائے جدا، دست جدا می آید

بہ زر نگے کہ برویت ز جیامی آید

کہ از این جامہ گے بگے ریامی آید

کاسہ چوں گشت تہی پر ز صدا می آید

چارہ نیت پے در دجبت مخومی

ور نہ اینجا پہلے سرور و دوا می آید

(۱۳۹)

صبح کز ترک ست من شیشہ کشاد میدہد - فیضی حسن سنجری

ماہ شب چہار دہے تو یاد میدہد
ہوش و حواس می بر عقل بباد میدہد

عقل گریز پاسے را سحرست باد میدہد
 ورنہ مرید خویش را پیر مراد میدہد
 شوق نہ راہ میبرد، صبر نہ زاد میدہد
 قسمت تو ہم ازل ہرچہ نہاد میدہد
 سینہ تنگ عشق را زخم کشاد میدہد
 ظلم کجا و جور کو داد و داد میدہد
 شاخ مراد بعد زان میوہ مراد میدہد
 ہر عمل معاش را رنگ معاد میدہد

در رہ دشت بخودی عشق کشادہ داد
 پر مغال باندا و جام مے کہ خواہستم
 تا در دوست چوں سد زانکہ غریب عشق را
 از در دوست بے سبب قکن کنج دل طلب
 ز صحت مدد عاشقی را راحت قلب عاشقانست
 پروہ زرخ کشودنش دل با و اربودنش
 نخل امید را بد و آب نون ناب دل
 در ہمہ کار این جہاں نیت غیر کن آن

داد سخن کن طلب محوی بے نواز کس

بہر سخن سہا بس است داد کہ شاد میدہد

(۱۴۰)

اسے بسا خانہ ویرانہ کہ آباد کنند
 روز و شب بچو چرسن نار و فریاد کنند
 دلبران لطف نمایند کہ بیداد کنند
 بندہ را ورنہ بہ پیری ہمہ آزا و کنند
 این متاعے نہ چنین است کہ بر باد کنند
 نسبت قامت و لہار بہ شمشاد کنند
 خبر مردن شیریں کہ لب سہا و کنند
 گر دل و دیدہ نہ با ہم دگر ادا کنند

دلبران گر دل خمیدہ ماشاد کنند
 مردم از یار سفر کردہ اگر یاد کنند
 دل چو شد مستعد ناز کشیدن بیک نیست
 عشق نگراشت بہ پیرانہ سمری ہم مارا
 نالکابل خرد بہر جہاں زیبا نیست
 قدر شمشاد آزاں شد کہ لنگز از خیال
 بہر فریاد ز جہاں سیر نوید وصل است
 تا حدود حرم عشق و محبت نرسند

در حق خویش بود یا بحق خلق خدا ہر دو عالمیکہ عزیزان بحق شاد و گنہگار

چشم از اہل دل آنت کہ ہنگام سحر
محوئی غمزہ را ہم بد عاید کنند

(۱۴۱)

کارم زدور سپرخ بسا ماں نمی رسد - سائب حافظ

مردان عشق را سرو سا ماں نمی رسد	تا جان و تن بحضرت جاناں نمی رسد
باز لطف ساز تا بر رخ آشت ناری	تا آشنائے کفر بہ ایساں نمی رسد
دل بردہ است ز پے جانت در کیں	شادم کہ لطف دوست بی پایاں نمی رسد
تا تر است نماز او کہ بر دست از حساب	درد است درد او کہ بدر ماں نمی رسد
چشم فراق دیدہ لعلی قوب بے ضیاست	تا سرد ز مہر بہ کنعاں نمی رسد
بائے نکلاہ اہل جنوں یہ نمی شو و	تا مرہے ز خار نیسلاں نمی رسد
ناف و گزاف مرد خرد میرسد بگوش	تا شہسوار عشق بہید اں نمی رسد
تا سر یاب خنجر قاتل نمی دویم	تا ہمتے ز خاک شہید اں نمی رسد
گریار قاتل است درین قتل گاہ عام	تا راحی سلاہتی جاں نمی رسد
گستردہ اند ما ئیدہ عشق چار سو	افسردہ میربان است کہ جہاں نمی رسد
با طالع سکن در و بار ہیری خضر	یک تشنہ لب بچشہ حیواں نمی رسد
افشانده ایم تخم اہل در زمین شور	یکدانہ زمیں ہزار بد ہتھاں نمی رسد
در راہ کبہ کفر بہ ہر گام رہزنت	یک مرد تا بہ کعبہ مسلماناں نمی رسد
گزار پادہشت فعالیت کہ اندراں	ہنساں بدستگیری انساں نمی رسد

حکم قضا بہ حرز و عار و نمی شود این تیر نختہ باز بقربان نمی رسد
 محوی خموش باش کہ این نشان عشق
 برسان وصف خوابہ بیایان نمی رسد

(۱۴۲)

رہتے میخواستم لیکن حلاق فتادہ بود۔ حافظا بہ تبدیل قافیہ

دش دل از قرحم در پیچ آفتاب بود	باز یادش صحبت خمد شب آفتاب بود
در جوی ہمدان چشم صحبت می پرید	دل ز ہجر وستان ز نغمہ آفتاب بود
بر دل یک ہر حسن خواباں می مید	در کنار ظلمت شب آفتاب بود
کہ بیاد خندہ پر شور یک شیرین باں	زہرا شک شور و رجام شراب آفتاب بود
کہ بذکر کج ادایہا می شوخے دلربا	راست بر جان نرین ز شہ آفتاب بود
کہ پے نظارہ یک شاہ ویر آشنا	بر دل گوہ سواں برق شب آفتاب بود
عشرت عہد جوانی را چہ پرکی گذراں	از رخ نیش بہاں طرف آفتاب بود
تا نظری کرد جلال بو حسن انجریب	حسن عالمگیر کوئی بے حجاب آفتاب بود
داشت ہر ماہ رویاں شیوہ جاں پرور کی	داغ عشق شعایر خواباں سیتہ آفتاب بود
دریستی بہ ہر توشیش سنجید لب	ز حضرت رباوہ کوئی بگنجا آفتاب بود
خون گرم نوجوانی در رگ پے مید بود	پیش زال این خمیر بے چوٹ آفتاب بود
آرزو میسر و دل و حسن تدبیر عمل	ہر دمے کاہرانی مستجاب آفتاب بود

از نواسے نالہ بد نام آشناساز گلو
 پوشش میں عہد طرب ہم میرزا پائیدگی
 گر چہ عمر سے کار با چنگ رباب افتادہ بود
 یاد سخوت و دروغ میں جناب افتادہ بود
 نقطہ تریح و خط انتخاب افتادہ بود
 ہم ضمیر نکتہ میں از حساب افتادہ بود
 ہم سوال نکتہ میں راصد جواب افتادہ بود
 آفتاب عمر را پاورر کاب افتادہ بود
 شام شد روز جوانی صبح پیری و نمود

راہ یاد رنگان میرفت و محوی میگرفت

قطرہ قطرہ در رہ او خون ناب افتادہ بود

(۱۲۳)

شب ز ماہ عارض طرف نقاب افتادہ بود
 خرم صبر و کول میوخت برق حسن یار
 جلوه حسن و عالم بے حجاب افتادہ بود
 آتشے در سیٹھ ہر شیخ و شاب افتادہ بود
 در ہوائے میل او جان خرم مستند
 پہچو زلف پر شکن در تریح و تاب افتادہ بود
 بر نگاہ دور میں جو یائے اسرار جہاں
 پر وہ غفلت ز چشم نیم خواب افتادہ بود
 باز قلب بے نوا در اضطراب افتادہ بود
 باز چشم سبج صحبت حسن شوخ و تنگ
 با ز قلب بے نوا در اضطراب افتادہ بود
 اتفاق عشق گیرم در شباب افتادہ بود
 یارب این شوریدگی ر عہد پیری از کجاست
 در شمار زندگانی از حساب افتادہ بود
 آں زمان ہر دم کبے دیدار خواب میگوشست
 ہر دعائے درد آنجا مستجاب افتادہ بود
 کبہ عشق بتاں ز اں بود مار اسجد گاش
 در تہ پایش بہر رفتن در رکاب افتادہ بود
 شاہ بر جادوشت نطق پاری اور کن
 باہر دعوائے مستوری خواب افتادہ بود
 محو کی ز یاد نماہی روز در زمر شراب

روئے جہاں کدہ میں رنگت جہاں ندارد
 باور کن کہ ز اہل جہاں ندارد
 از کشتہ محبت نام نشان چہ پرسی
 آل مردیے سرد پانام نشان ندارد
 در عرصہ دو عالم سوانے عاشقی کن
 حاشاکہ این تجارت خفت یاں ندارد
 گرد دولت ہر اسی از جو آہانت
 برآں زمیں قدم نہ کان آسماں ندارد
 آب و اں بگو شہم این نغمہ می سراپہ
 فافل مشو شبائے عمر رواں ندارد
 آمد شد نفس را بندار کوس رحلت
 جز این جرس صدائے این کارواں ندارد
 در حق ہے پرستان طلگ اں ہیں آست
 ساقی ز تشنہ کا ماں گر گرگراں ندارد
 از عاشق شہم کش کم پس حال ہجر اں
 دار و بیاں و لکن تاب بیان ندارد
 یارب چہ شد کہ گیتی با این ہمہ سر
 یک جاں تاواں اہم شادواں ندارد

جو رعد و گزار و کے محوئی خیز را

گر خط و دست اور اندر اماں ندارد

بیچ دانی کہ چہ ساں عمر و ای میگزرد
 راست چوں تیر کہ از سخت کماں میگزرد
 مرد آزاد و کہ از قید جہاں میگزرد
 برگرفاری ماختہ ز ماں میگزرد
 میر و نرم کہ تا بغیر کابش بوسہ
 شہسوار یکہ ز ما گرم عنان میگزرد
 در برم یار سفر کردہ نمی آید باز
 غیبد می آید و ماہ رمضان میگزرد
 گر یس کن کہ درین غلکہ در چشم زدن
 وقت نالیس دن ہنگام فغان میگزرد
 میگزرد و رخ عاشق نمیدہ نشان
 انگہ ہر چند گرفتہ کردواں میگزرد

طالب نغم نگاہم یہ بہتے دل جان
 کلم کنم بر تو گر این نیز گراں میگزد
 بر کسرم نیز پیری جوانی بگشت
 آنچه در دہریہ ہر پیر جوان میگزد
 صحبت راست بچ راست نیاید محوی
 تیر ز نجاست کہ منط نہ کہاں میگزد

(۱۳۶)

ویدہ کے کجاؤنہ در رخ و لدا رہو
 کسے دل وید طلب طلب میدار ہو
 یار آگاہ نشد از خلش در دورول
 اوتہ پر سید دل آمادہ ظہار ہو
 در رہ شوق چناں گرم گزشتہم کہ زبا
 فرصت چیدن در خلش خار ہو
 آں زماں کہ و قدم بچہ بہا لیم یار
 کہ مرا طاقت یارائے ویدار ہو
 از چہیں گریہ بصر فہ چہ امید اثر
 تالہ پر درو ہو و آہ شکر بار ہو
 کہ بہن تیشہ بہ تل میزد و محبت بحث
 آں گل لالہ کہ دروہن کہہ بار ہو
 پیشتر زانکہ قصار نگ ضمیمی ریزد
 این چہیں خانہ تن بے درو دیوار ہو
 زان گزشتہم سبک از عہد جوانی کہ در
 پشتم از بارہ و سال گرانبار ہو
 عمر می کاہد و با عمر ہم احساس نشا ط
 عید امسال از آنست چوں پار ہو
 عوض صوف صفا آر کہ در راہ طلب
 قدر مرداں رہ از جہہ دستار ہو
 شکل آں زلف چلیپانگر و بازگو
 یار بکنگ کن سجدہ و زنا رہو
 عشق در کافر و دیندار جوئی ق بخرد
 بحث در سیکدہ از غافل ہیار ہو
 کعبہ آثار جمال است پے اہل نظر
 مطلب طواف و روت دیوار ہو
 مست از بادہ عشق است تنہا محوی
 زبیں سے ہنہ کہ علم شکر شاز ہو

دل مروت نہ جہاں جہت خبردار نبود
 کہ ہیں غمیں ڈیریں شہر بہ بازار نبود
 یاد باد آنکہ بخلو تکدہ راز و نیاز
 بچکیس تاجز این سوختہ جال بار نبود
 دودہ کردی و قانیر نمودی بسیکن
 ہمہ کردار باندازہ گفتار نبود
 نوش بادت نمے ووشینہ کہ بے ما خوردی
 گرچہ آل رسم کریاں قسح خوار نبود
 شہرتے بود سزاوار ز عتاب لبت
 چشم بیدار شب غم چہ بلا با کہ نید
 کار بر عاشق بیچارہ نکردی آساں
 روز محشر ز قتیلاں پرش میرفت
 کلک استناد محیط است ہمہ عالم را
 دل مکن رنج ز غم زانکہ بگلزار جہاں
 کشتہ ناز ترا چارہ ز اقرار نبود
 بخت خوابیدہ ز بے بخت بیدار نبود
 نقش بگرفت بروں از خطا پر کار نبود
 لالہ بیدار غم نبود و گل خیار نبود

شاد مینخواست کہ ہم صحبت اختیار کند

مکوئی غمزدہ آنا وہ این کار نبود

مہر شنش تا جہاں آراشد
 راہ و رسم عاشقی پیدانشد

سے سر مبارک بیکندہ باشی کے ماہانہ مشاعرہ میں بعض ایسے ناپاٹل اشخاص نے نکل پونگے تھے جو کسی صحبت سے بھی
 اسی صحبت میں نکل پونے کے قابل نہ تھے۔ ان بناو پر میں نے اور بعض دوسرے حضرات نے اس صحبت میں جاننا ترک کر دیا
 چنانچہ ہرگز کے بعد خود ہمارا جد کو نہیں خارج کرینا اور مشاعرہ ماہانہ بند کر دینا پڑا۔ خانی بھٹیوں اور بیٹے کے مروجہ تک جابری رہا۔

تانند رخسایش نور نظر
 عشق بر آتش زور پروانه وار
 دل نشد گر دیده تا خال وفا
 خویش را گم کن که تا چیزی شوی
 نفس خود شکن که بے فیض شکت
 کار از پستی کسی بالا نہ برد
 خرقہ قلب مو فیال صافی نکرد
 گر ہوس بہر نگ عشق آمد چہ سود
 ہر جوان پر ہوس عشق ہمہ ننگشت
 سایل در گاہ دولت یار دوست
 ہر کہ دل را دست میراند او
 طالبان در راہ یاران ز خویش
 از تمنا گرچہ دل لبریز بود
 بر جہانے دل خندید دست
 حسن گاہے عشق را برون کرد
 بخت مادر یار شیر، یاری نکرد
 مایہ شور است و سامان جدال
 کم چه شد از نعمت و سوز ما
 بلبل شیر از تا شکر ز بخت

دیدہ اہل جہاں مینا شد
 حسن تا خود شمع سر تا پانہ شد
 چہرہ پرواز رخ زیبانش
 قطرہ تا خود گم نشد و ریانش
 نے نشد شکر عنب صہبانہ شد
 تا مدد از عالم بالا نہ شد
 عیب پوشش اغنیاء دیبانش
 صوہ و راوح شرف عنقانش
 ہر زن نو خاستہ عذرانش
 مایل دنیا و ما فیہا نہ شد
 تنگ بر او عرصہ دنیا نہ شد
 سہ راہ رہروان خوغانہ شد
 لب پے عرض تمننا وانہ شد
 دل ز جازیں خندہ بجانہ شد
 عشق کہ از حسن پے پروانہ شد
 ماشدیم از یار و یار از مانہ شد
 دین اگر تسکین دہ دنیا نہ شد
 بلبلے گر ہنوا با مانہ شد
 طوطی ہند دستمال گویانہ شد

مجوی آشفته سر سودنیت فی مثل گر طالب مولانا

(۱۴۹)

”خند و برپاکی دامان زلیخا دارد“

کعبہ ماہمہ آثار کلیسا دارد	دل آشفته سر زلف چلیا دارد
ایک دیدار تو ہر چشم تمنا دارد	چند پاشی بسرا پرودہ دل جلد تیشیں
ما کجا حسن تو حیران تماشا دارد	چشم پرودے تو و ایم وحی بیتم
آورد گرد زہر سو و بیک جا دارد	عشق خواہد سہمہ اجرائے پریشان خیال
چاکہائے دل صد پارہ ہویدا دارد	من دریں فکر کہ سر نہ پرچون جنوں
اثر داغ غلامی کہ بہ سیما دارد	می تواند کہ رود بندہ لبیکن زود
قائل ما گرا غجاز سیجا دارد	می دہد بعد شہادت سر و سامان حیات
دور اند و ستر کس شوق زلیخا دارد	چہ خطایوسف اگر دامن عصمت بچیند
زندینا بکبت و بادہ بہ مینا دارد	شیشہ و اعطام از حے اخلاص ہیست
یار ہر جای ما جلوہ چہ ہر جا دارد	چہ صنم نمانہ زدی چہ ہماں خانہ نہ ہد
عشق بیدرد چہ پکی چہ بلا دارد	حسرت نید و غم ہجر و تمنائے وصال
نہ نشائے ز سکت در نہ زوارا دارد	تو نشائے پے خود جوی دین شیر خراب

دل مجوی مدہ از دست کہ این نسیخہ شوق

نہ دریں عہد شکست نہ شنی دارد

(۱۵۰)

”خارخار تو رشک گل و ریحاں گردید“ ترجمہ اعلیٰ حضرت علیہ السلام

باو نور و زبایں شروہ یہ گیہاں گز وید
 کہ زمین گشت چمن دشت گلستاں گز وید
 بہر آرایش خواہاں دل آراے چمن
 مشک آورد و صبا ابر در افشاں گز وید
 مستی بادہ عیاں گشت زہر موج نسیم
 کار رنماں قمرخ خوار بہ سماں گز وید
 بوئے گل در طرب انگیزی محشرت زانی
 بچو خوشے خوش عثمان طلیحیاں گز وید
 آنکہ از پیروی شیوہ آصف جاہی
 در خور سرور می گیر و مسلماناں گز وید
 شہر یارے کہ بدوران بہار غدلش
 جو رچوں برگ خزاں وید و پریشاں گز وید

وید یک خلق دعا گوئے شہ ویشانت

مجموعی خستہ دعا کرد و زیشاں گز وید

(۱۵۱)

”یہ ہر کہ غم نہ بود ذکر کر بلا چہ کند“

یہ ہر کہ غم نہ بود ذکر کر بلا چہ کند
 خیال سببی آل مصطفیٰ چہ کند
 ہر کہ گفت سخن اسے پند کس ز شنید
 جوشش ناشنوا نالا اورا چہ کند
 نسبت با آل محمد یہ چشم تا بیند
 بہ میہمان عرب ارض نینوا چہ کند
 جماعتی کہ بقائے دوام وار و دوست
 گمان برون و اندیشہ فنا چہ کند
 دلم بہ جملہ شہیدان کر بلا نالہ
 نقان و نالہ بہ ہر ایک جدا جدا چہ کند
 براہ دوست خدا کرد ہر چہ داشت حسین
 برائے دوست کسی بیش زیں فدا چہ کند
 ہر آنکہ کرد ہر خون خویش در رہ حق
 دیت چہ خواہد و دعوائے خوں بہا چہ کند
 بجان عاشق مضطر ہزار رنج و بلاست
 خد زہر نیچ و بلا جان مبتلا چہ کند

دراں زحرزہ خیزد دراں دعا چہ کند
 کریم گرز عطاے کند گدا چہ کند
 نکو ذہانت دفا با کے با چہ کند

ہر آنچہ لب بعد کس نقش بند قضا
 دعاست خوئے گدا و عطا شمار کریم
 امید رحمت از عمر بی وفا کسچہ است

بچار موج طوقاں خم شنا چہ کند
 کہ ترک حمد یہ سکین یک قبا چہ کند
 غرور حسن چہ ادائے جمال را چہ کند
 گدائے عشق تمنائے ماسوا چہ کند
 کہ حسن تو بکوانان پار سا چہ کند
 زبان بستہ پیش تو ماجرا چہ کند
 اگر طلب نکند راہ رہنا چہ کند
 دراں موسم چہ آرد دراں خزاں چہ کند
 چو در و بگزر د از حد اثر دوا چہ کند
 قد بدام چو مرغ غزل سرا چہ کند

چو آشنا شو دیار آتشنا چہ کند
 زبرد گرد لبے مایہ ترا چہ مجب
 اگر چہ خواست کند یار با تو لطف و لے
 ہر آنکہ یافت ترا دولت و عالم یافت
 امیر عشق تو زندان پیر می نگزند
 کشادہ اند و در دہ و بستہ اند زبان
 پرانے طالب راہ تو جستجو شرط است
 یحییٰ نہت خاطر آفرہ را بہار و خزاں
 کنوں کہ دستری تست چارہ دل کن
 غزل ترا نہ از اولی و زندہ و نیست

پس از دیدن یک عمر و طلب محوی

نشتہ ایم کہ تاجت خدا چہ کند

(۱۵۴)

یعنی بے سکون بے اضطراب دید

عہد شباب را ہمہ نقشہ بر آب دید

چشم ہمہ کز شرمہ دیر تراب دید

طول حیات را ہمہ شکل بر آب یافت

از چشم و لغزیر تہ دل صد فریب خورد
 بر روی جہوشان جہاں کے کند نظر
 چشم جہاں بچسبہ تلقین آخریں
 آل شہسوار عرصہ اسوی لبید کا
 آل پادشاہ دین کے پئے ارتقائے قوم
 بیند پہ سان عناد نیاران مصطفیٰ
 یارب کلام دیدہ وریں بزم پر صفا
 شاید سخاوند آید رحماء بیہنم
 بر آسمان صدق و صفا چشم حق نگر
 اصلاح طینت مذماگر نبی نکر

دوزلف نیم تاب تہ جان پیچ و تباہید
 ہر کس کہ روئے خوب تہا بے حجاب دید
 شاہیے فلک جناب ملائک تاب دید
 کو روح قدس را بسفر سیر کاب دید
 رنج و عناد و جور و جہاں جناب دید
 آنکس کہ وصف مدحت شان و کتاب دید
 گر و عناد یافت عباد عتاب دید
 یا خواند و اعتقاد بر آن لہ صواب دید
 در چار برج جلوہ چار آفتاب دید
 اور اکدام اہل نظر کامیاب دید

مجوی ترا چہ کار اگر کس خطا نمود

چوں کار ہریت بحسب صواب دید

(۱۵۲)

شورش عشق نہ تہا دل انساں دارد
 کشتہ عشق نہ دل دارد و نہ جان دارد
 حسن را لفظ نہ تا ز کسند مجلد نشیں
 خستہ تاوک مژگان جیسا آلودہ
 لذت عشق نہ حاصل است پے عاشق ز ا
 بہر ایشاد و لہم و شرب تا یک فراق
 ہمہ دل تنگ نہاں آتش سو زان دارد
 دل بر دلبر و جہاں پے جانان دارد
 عشق را ز غریبہ شوق حدی خجالی دارد
 در و پوشیدہ بان زخم نمایاں دارد
 بواہوس نہ بقدر لب و دندان دارد
 داغ ولی حکم چراغ تہ اماں دارد

سورنگر کہ سر تک سیساں آرد
 تا سرا آئینہ روتے تو حیراں آرد
 تا سر زلف تو این سلسلہ جنیاں آرد
 بام و ہر ترا دست و گریباں آرد
 در رہ من نہ چراغ رخ تاباں آرد
 تا بایں مشغولہ شوار من آساں آرد

قبض بایں کہہ باندا زہ ایماں آرد
 نہ سر گبر نہ پروا کے مسلمان آرد
 خطرا سر و زہر خار غیساں آرد
 قطرہ چند ز خوشاب شہیدان آرد

در آہانت زہر کب حریفان محوی

آپسریا پیمان حلی خاں آرد

(۱۵۴)

ز دل رفت دل دستاں نگار نکود
 کہ کرد ہمد و فنا گرچہ استوار نکود
 شکافت سینہ و از لخت دل گزار نکود
 چو آن دو کرد شمشیر ہم بیک قرار نکود
 کشیدہ قبیل نگار ز یاد نکود

میکنم طے رہ عشق تو باہمید حاصل
 نکشایم نظر شوق بیدار جہاں
 نشود قطع ز ما سلسلہ ہر دو فنا
 جانب حسن تو گیریم اگر فتند دہر
 گم کنیم راہ زلف تو اگر حسن ہلوک
 میدید یار مرا مشغلہ نالہ بہ سہر

فد بہ ایماں نکشایند در کعبہ دل
 آنکہ شوری لہر گبر و مسلمان انداخت
 بر دم تیغ ہر آں تو ہم کہ دی غیب
 حرمت لالہ از دست کہ این خستہ جا

خوشم کہ دوست رہ دشمن اختیار نکود
 زہراں بت کم ہر این قدر چہ کم است
 چہ بہ مزاج و ذائقہ کہ آن خدنگ نظر
 باہر چشم فسونگر کرا امید ثبات
 بہت دل مسکریں بے زبان نازم

بعشق کر و غمش آنچہ گلزار نکرو
 امید وصل دل نا امیدوار نکرو
 بہار آمد و این گلستاں بہار نکرو
 چرا نہ جام و گرد او دہوشیار نکرو
 نظر بحال حریفان بادہ خوار نکرو
 خیال نور نہ بست و حذر ز مار نکرو

و دائے جاں خیز درو جانفزا پیش بود
 پہ بجز گشت چناں آشنا کہ در ہمہ عمر
 خزاں نیاید دستاں دل خزاں ریزہ
 کمن علامت بدستیم ز ساقی پرس
 زیر چشمنی پر مغال عجب کہ ہنوز
 ہر آنکہ ز غن محبت ادا نمود لیش

ندید محوی ماسوئے روزگار بطن
 چو سوے او نظر لطف روزگار نکرو

(۱۵۵)

نظر کے کہ رخسار آں نگار نکرو
 چہ فتنہا کہ بعالم نگار یار نکرو
 کسے کہ بر کرم دوست اعتبار نکرو
 تسلی دل مسکین بقرار نکرو
 عجب کہ بہر من خستہ انتظار نکرو

چمن ندید و تماشا ئے نو بہار نکرو
 چہ شور ہا کہ نہ آد اخت مر چہاں لبیار
 زبان بشکوہ بیداد و دشناں آلود
 تمام عمر یہ پہلو نشست یار، مگر
 گزشت قافلہ ہمدان تیز قدم

نعت

ہر آنکہ مدح خداوند روزگار نکرو
 چہ کار ہا کہ بہ تائید کردگار نکرو
 ہر آنچہ کرد زباں تیغ آبدار نکرو
 بہ ہر کہ بخت عطا چشم اعتبار نکرو

نیافت عزت ممدوح روزگار نشد
 پیمبر سے کہ پے ارتقا کے اہل جہاں
 زباں کشاد و دل عالی مسخر کرد
 دید خولی اخلاق و حسن سیرت او

پس از گزشتن آل چاره ساز غم محوی
که نام درد که گیتی بساد و چاره نکر و

(۱۵۶)

جان برآں شیفته و عقل بر این شیدا بود	سالها شغل من مست می و مینا بود
خانه عیش که در رگ زرد دریا بود	سیل غم ریخت ز کسار و بیچاره بود
هر چه بخشید با پیر معالی زیبا بود	از کم و بیش نه نایم و نه از پنجه و نهام
گفت خاکش که از دوست بهر اینا بود	شکوه جور عدو خود ز عدو می کردم
اندرین باب بگر ترک سخن اولی بود	دوست بشنید و علی لرغم عدو با یحیی
که ترا چشم در روی من دلخ آید بود	در دلد با تو نه گفتیم که می دانستیم
بند هر چند گرفتیم که بی پروا بود	بنده را خواجده باین حال نه بایت گزشت
زانکه از دیده و بشنیده با بالا بود	قامت یار نه گنجید و در آغوش خیال

بلبل ناله باین گرمی و شوخی بخشید

محوی خسته درین باغ گزتها بود

(۱۵۷)

مدار گزشتن ایام کردند	رخ و کاکل که صبح و شام کردند
شراب شوق وقت عام کردند	کشیدند از خم و در جام کردند
زدند آتش محبت نام کردند	بجان عاشقان پاک طینت
کفن را جامه احرام کردند	شهیدان حسیم کعبه عشق
مذاق سبزه سستی عام کردند	بدور ز کس مستانه او

دل روم کرده را چون ام کردند
 حریفان طے بیکے و گام کردند
 نظر بر گل ز چشم دام کردند
 اشارت سحے پیر جام کردند
 ز خاک جم ہزاراں جام کردند

نمیدانم کہ این وحشی غزالا
 وہ صد سالہ طول ال برا
 ایران ہمین باد و ختہ چشم
 کشاد کاری بستم کہ از غیب
 ز جام جم چه بچوئی کہ اینجا

بیامجوی ترا بعد از عراقی
 دریں میخاستہ درد آشام کردند

(۱۵۸)

”ہیبت عسدر شاد سخور و فائز کرد“

آن کس کہ کار عشق بصدق و صفائیکر
 تا حسن رونما شد و جلوہ بان کرد
 شادم کہ این گداہوس ماسوان کرد
 دل بادل و نظریہ نظر آشنا کرد
 حرف ”بنی“ بگفت و صدرا از بلا نکرد
 گر شاہ حسن نیز نظر بر گدا نکرد
 عاشق چه کرد کہ طلب خوں بہا نکرد
 فطرۃ قرانہ رند و مرا پارنا نکرد
 در دور عشق خویش ترا بتلا نکرد
 این تیر زان کمانست کہ گاہے خطا نکرد

کار سے نکروہ حق مجتاد او انکروہ
 از پردہ عشق سر زود و سرنگوں نشد
 از دست غیر دوست دل پر ہوس نہ خوا
 عمرے نشست یار یہ پہلے سے دل سے
 نازم بہ بہت دل شیدا کہ از ازل
 شاہاں جنیں کفدہ پہ جائے شکایت است
 در کر بلائے عشق بدر خون عاشقانست
 واعظا چه جائے بخت غلامت کہ از ازل
 ردشکر کن کہ حسن خداوند انس جان
 دل راز تیر عشوہ جاتاں نگاہ دار

در جام عاشقان ہر بلا نکو
 نال لکن کہ در درون را دو انکرو
 بہر حصول مطلب عاشق چہا نکرو
 بر آہ سرد و دیدہ ترا کفانکرو
 کورفت پیش پیشینہ و نظر رقیب نکرو
 تا بندہ را بنجوا بہ برابر قضا نکرو
 ہیہات عہد شاد و مخمور و فغانکرو
 سخت اینچنان کہ ہار در چشم و انکرو
 عزم ثبات بیش ز مونج صبا نکرو
 تا شمع را خموش ہوائے قضا نکرو
 گل را ندیدہ مرغ چین ہو و ہانکرو
 رنداں تشنہ کام سخن را صلا نکرو
 این سیکند خلق کہ آب بقا نکرو
 ذکر جمیل و نام نکویش فنا نکرو
 پروائے ترک صحبت یاد ال چرانکرو
 حاصل کسے شکوئے ز بوریا نکرو

ساقی بیاس خاطر چپارگان عشق
 باشوقی وصل تکب تو ان فراق اد
 دل داد پر ز غم سرے پر ز آرزو
 بہر وصال خوگر آب و ہوائے چہد
 تا منزل مراد ہمال راہ رود رسید
 فرق از میان خواجگی و بندگی زفت
 کردی زمین شمر و سخن رشک آسمان
 شب زندہ دار صحبت شیدا ایان فن
 شیرازہ بند دستہ گلہائے رنگ رنگ
 در بزم بود رونق دور دیدہ ہا فروغ
 افسردہ گشت گلشن طبع سخنوری
 ساقی بشد ز میکدہ و بعد از اسکے
 از نام نیک زندگی جاویدان ہند
 اعجاز خیر و حسن عمل ہیں کہ مرکب نیز
 یارائے آل کجاست کہ پر سد کسے زود
 شیرینی سخن مطلب از ہتی دلال

در زندگی ستودش و بد مرگ او گریست
 محوی کہ ام حق صحبت ادا نکرو

بروئے زندگانی ہر بابشیں وای بود
 ناآشناسات اکٹوں ہر کس کہ آشتا بود
 تار شتہ بے گرہ بود ناخن گرہ کشا بود
 تا با اثر و عا بود و در دل نہ مد عا بود
 بے زخمہ محبت این ساز بے صدا بود
 در عالم تختہ ہر تار و ار و ای بود
 زین پیشتر و گر نہ این بزم بے ضیا بود
 وین جرم در خیالت ہم در نور سزا بود
 پڑ مردہ و قسروہ بے نشو و بے نما بود
 تا در خیال مردم شہ سایہ خدا بود

تا دوست ہنوا بود صد برگ صد نوا بود
 برگشت او چو از ما برگشت جلد عالم
 ناخن زکار افتاد و چون رشتہ پر گرہ شد
 دل پر ز مدعا شد چوں بے اثر مدعا شد
 از دور عشق آخرب خوگر فعال شد
 در جتوے کیو ہر سونسا ز کرم
 از پر تو جو حالت بزم بہت روشن
 جز جرم بگینا ہی جرمے نہ بود مارا
 بے آبارے ما گلزار لفظ و معنی
 آسودہ بود گیتی ز اندیشہ ہمیشہ

خاموش گشت محوی از مرگ ہنوا یاں

تا بود موسم گل بلبل غزل سرا بود

(۱۶۰)

بقابے کہ بودش رواں رواں آورد
 مرا بسوے مدینہ کشاں کشاں آورد
 بقلب راحت و تسکین جہاں جہاں آورد
 بیاد عہد رسالت زماں زماں آورد
 پیش چشم تصور یگانہ یگانہ آورد
 زہر مصاحب نام و نشاں نشاں آورد

طیب مال بن تاواں تو اں آورد
 چہ جذب بود نام کہ اندریں پیری
 زمینہ خانہ رسم دور دورہ فدہ پچید
 بنائے مسجد و غیر مقام و عطا و نماز
 شہاں شہدین و فصائل یاراں
 کشید و اہمہ تصویر بزم گلبار رسول

عجوزت صد سالہ راز لہجہ اور
بست تار جہل لہجہ نیر فطرۃ بود
بکیر تم کہ چہ سال یک جواں جواں آورد
نہ رنج رنج نہ مار از زبان زبان آورد
زبان کشاد زبان و ہیاں ہیاں آورد

بہاں ذوق زباغ محوی محوی

بہار معان گل ریحان حناں آورد

(۱۶۱)

گر گوش حق نبوش و دل با صفا دہند
دیر و حرم یکے است پے طالبان دوست
از ہر طرف ترا خبر آشنا دہند
گر گشتگان شوق بہ ہر در صد او دہند
شیخ و برہمن ہر دو طلبگار و صلت اند
خون ققیل تا ز زروز ازل بہاست
ایں دولت خستہ نہ انم کرا دہند
در کربلائے عشق کجا خون بہا دہند
وردست اہل دروئے بیوا دہند
اول زبان دہند و بہ بند بعد نال
ہر جا از او نشانت نشاں تا کجا دہند
زیں بیشتر بخلق چہ جوئی نشاں دوست
کاسخا نواد برگ بہ ہر بے نوا دہند
اے بیوا چرانہ در آئی بہ در گہے
صاحب دلاں نہ دل بہ پیش بیوا دہند
دنیا مسلم است کہ با کس و فانکو
ازورد و صاف ہر چہ دہندت کجا دہند
بیجاست پرش کم و کیف شرابیش
یاران رفتہ گر خبر از ما جسد دہند
زساں شود ز بس سفر آخرین ما
یک دل ترا دہند و بہاں بلا دہند
محوی پے فرختاں بیدی خوش است

(۱۶۲)

زمانہ با تو اگر قصد جنگ دارد
بجنگ صلح اگر مار و ننگ دارد

نگاہ مرد و لاور خدنگھا دارد
 ترس زین کہ حرفیت تنگھا دارد
 نہنگھا ست دریں و آں پتنگھا دارد
 کہ شہد عیش مزاج شنگھا دارد
 نہ دست حشہ نہ پائے تو لنگھا دارد
 نہ گوش پوش ہوائے ترنگھا دارد
 مشو شکستہ دل این شوخ رنگھا دارد
 کش بے حرکتی کہ رنگھا دارد
 وصال شاہد مطلب و رنگھا دارد

نگو کہ نیست ترا دستریں پیر و تنگ
 برائے تیر بلا سینہ را سپر گرداں
 بروئے تست ہمہ بحر و برکشاہہ نگر
 تو مائی بہ تن عیش را و غافل از این
 چرا پرسم نیاکان رہ عمل زوی
 ترانہ دست عمل میکشد سوائے شمشیر
 فلک گہے بہ تو یار آو کہ مخالف تو
 بہ کار نامہ اسلاف فخر بے سو دست
 بس زین تردد و فشار پائے ثبات

بزرگ گاہ جہاں بے خطر رود محومی

درشت گامزن ار راہ سنگھا دارد

(۱۶۳)

اگرچہ نالہ و منہ سر یاز ما بخار رسید
 چہ جائے شکوہ بیجا کہ ہم دہا رسید
 زلفت تا زنیست تالار ہائے زبیر رسید
 کہ ہم بہ تیر دست کشاں سچوئے نامہ رسید
 کہ صوشتہ سر مدال را سہ نہ رسید
 زدست شل کہ بدان نہ طلوع ز رسید
 قناتت چشم و علم بہ مرید ز رسید

کے بدورد دل بنوائے ماز رسید
 بلند بود چناں در گشس کہ تا اوش رسید
 بروز خود آگست آرزوست مالیدن
 نہ تباہے خفاہ عصائی کشاں عشق رسید
 چناں شورش بریکانہ گوشن ل رسید
 چہ آرزوئے نجات و چہ جستجئے من
 چہ کمر باران ز فحش رابو ہا اول

نشد ز خون شهیدان رست محض عشق
 حسین تا زمینہ بہ کر بلا نرسید
 شکست کشتی ما بارہا، و لے بہد و
 سوائے ذات خدیج نا خدا نرسید
 دریں زمانہ کہ ہر کس بخود گرفتار است
 شکست نیست اگر کس بحال ما نرسید

دوائے درد محبت وصال جانال بود

مگر بہ محوی بیچارہ این دوا نرسید

(۱۶۴)

حق شناساں کہ زبالا نظر سے یافتہ اند
 ویدہ ویکر و نور سے دگر سے یافتہ اند
 مردماں چشم براہ اند لے دید جمال
 شاید از گم شدہ و یوسف خم سے یافتہ اند
 پاشکستد وہمہ رخت مفر بوختہ اند
 رہروانی کہ بکوشش گزر سے یافتہ اند
 بہر صاحب دل بہر داز و دل است
 بہر صاحب سر در دوسر سے یافتہ اند
 کیشاں کو دشگافذیے خوردہ زر
 خاکساران تہ ہر ذرہ زر سے یافتہ اند
 اشک سرمایہ عشق است مگر اہل نظر
 ایں در ریختہ را پردہ در سے یافتہ اند
 زندہ داران شب ہجر بصد آہ و بکا
 درد عشق است سزاوار کسائیکہ ز غیب
 عمر بر دند بسر ہچومساف و بیجاں
 سر شوریدہ و پر خون جگر سے یافتہ اند
 سالکان عمر و وال اسفر سے یافتہ اند

یہ ہر دل شکنجے تریناں محوی

دوا دارن خون از دوا گر سے یافتہ اند

”دل ماکے زشا و آشت نانا اشنا گردو“

خوشاں درد و جاں پرورد کہ در آخرد و اگر و د
دہے آں شکل آساں کہ خود شکل کشا گردو

دلہم ناویدہ محنت امی برم در مکتب دروش
کہ تا از دفتر رنج و سخن حرف آشنا گردو

براہ کارواں اہل دل باید نفس کردن
کہ تا بر ہر قدم خضر طریقت نقش پا گردو

دریں رہ گرتو ہم پاس دل و پاس نفس اری
پے آمادگی ہر یک نفس بانگ در اگردو
شو و چشم تو حیراں از تاشا ہائے این منزل

لبت خاموش و دل گنجینہ دار را از با گردو
ز صوت سیدی پرگشت چو گوش نو بہجت

زیانے نیت گرنائے گلویت بے نو اگردو
بیاد حلقہ روشنکراں و صقیل دل کن

کہ تا میں آئینہ پر نور و لہری صفا گردو
”ملاقات بکرو جان ہم، فیضے عجب وارد“

سوم ار بجز روز آب خشک باد صبا گردو
منہ بر پائے شہباز طلب بند خود آرائی

بدہ بال ویر شرا بچید تار شک بہا گردو

نیکر و شہسوار عشق مرونا تو اں دل را

نہ بر صید ز بون شیر جواں زور آزاگر دود

نہ ہر زن می آند چوں ز لخب عشق و رزید

نہ ہر لعلیوتب زاوہ ہچو یوسف دل راگر دود

اگر آمادہ عشقی بہم آور چسپس ہمت

کہ گر اندک شکایت ہم بلب آید عاگر دود

بہ تو فنیق است ابستہ ہمہ خیر و شر عالم

اگر یاری دہد تو فسیق رہن رہناگر دود

شکت دشمنان گر دوست را پیش نظر باشد

حصائے دست تو ہم می تو اندازد و باگر دود

گرا از حسن نظر بیند جہاں دست را عشق

نہ چشمش نقشہ زاید نہ بالایش بلاگر دود

بہ پیران دو تار رنجتہ ونداں چہ می خدی

تو ہم یک روز ونداں زیری و شستہ و تاگر دود

کجا و کے برد دور فلک انساں نمی آند

چہ دانند واند کے رزق دہان آسپاگر دود

نمی بینی چہ ساں بے شاد شد بزم سخن بر ہم

بلے بلے باغباں ہر باغ بے برگ و نوگر دود

زخوناب بگردار و دود و صد ہر دل آرائی

دل ماسکے ز شاد آشنا آشنا گرد و

یاد بچو اور یاد دل و درد آشنا مردی

اگر در جستجو گردون گرداں ساہب اگر دود

گمراہی مانتہ حیرانم و راسبے نمیدانم

لسان آں مسافر کو بغرت بے نو اگر دود

بتاب اے آفتاب حسن بر ویرانہ قبلم

کہ تا میں خانہ پراز تو تھی از ما سوا اگر دود

نہ بجز ارند صیادان شکار زخمی خود را

مباد این صید مجروح تو از دہمت رہا اگر دود

قدم از ناز بر خاک شہیدان نہ کہ این شاید

متلع بے بہانے خون مارا خونہا اگر دود

ز عمر و در گزر زیں بیشتر محوی چہ بچو اہی

بہ شمش اہتد اگر وی بہ شمش انتہا اگر دود

(۱۶۶)

”کہ آفتابست در تاج خیمہ و عاشق رازیاں دارو“

جہانے سیکشا ز ناز و منت بر جہان دارو

کہ با این بے نشانی در جہان جان نشان دارو

مگر ایں سے یں تلخی نزان ز خضالی دارو

عجب طرز دل آویزی تا آجان جان دارو

بہ اعجاز نشان بے نشانہا مے او نازم

مے شمش بے تلخی کند خوش کام بخوارو

نہی انم چہ ساں حشمش زند کویں جانگیری
 پے ہکارواں رفتن بود رسم زلیخائی
 دلہم چوں سا نکور و ہمسر و در صحرائے آزادی
 ز تنہا حسن سلی میدہد ذوق نظر بازی
 بہ آرا باغ گیتی تا توانی در زہ میدانی
 ز جوشش کثرت و یکتائی و حد مشو منکر
 نہی زبید کہ از بے قدری تنہا سخن نالد
 بہ ہر بزم ادب از شاد افزوں شود و دوق
 مکن عظیم بداحی کہ ذکر خیر مدد جاں

زہ شگانش سناں گیر و نہ ابرویش گمان ارد
 بے جویائے یوسف چشم بر ہر کاروان ارد
 زور تہد بہار است نہ پرانے خزان ارد
 کہ قہیں سوختہ جاں این شرف از دو ماں ارد
 چمن آراے گیتی باغ کے بے باخباں ارد
 نہی مہنی کہ نے از یک ماں چندیں ماں ارد
 سخن گوئی کہ چوں عثمان علیخان قدواں ارد
 خدا از فضل نماں خوش اورا شاد ماں ارد
 پے آئندگان قوم سود بیکراں ارد

ز حال محوی دلدادہ خوبیاں چہ می بری

دل پر خون سر شوریدہ، چشم خنفساں ارد

(۱۶۷)

نہی صبیہ شاید کہ از کویں تو می آید
 تو انجام پاستانی و من بقدر و انم
 دگر گویں می کند رنگ جہاں یک دہش حشمت
 چہ از مشرق چہ از مغرب چہ از ہستی چہ از مالا
 باین حسن جہاں زت باین گرمی باز آست
 کہ از کویں تو می آید
 کہ راحت در ول از پیغام بچکے تو می آید
 نپور جلوہ ہا از روئے تیکے تو می آید
 جبین سجدہ از ہر چہاں سوئے تو می آید
 نہی و انم کہ ایمیں پردہ بڑوئے تو می آید

پرستار سے کہ در محراب ابروئے تو می آید
 بے ایں کار خیر از دم گمبوسے تو می آید
 برنگ زلف پھیلت بہ پہلوئے تو می آید

ز بند مذہب سیر و خرم آزادی گرو
 سچ باشد گردلم را گیرئی و ریند خود آری
 بہر جامی نشاتم این دل آشفته خود را

نمی داند چنان ارد سہ شوریدہ را محوی
 بہر جامی ہند آں را بہ زانوئے تو می آید

(۱۶۸)

بہ چند لب خرمی نکہت بہار بیار
 سخن ز عشق بگو یا حدیث یا بیار
 بہ آبیاری آل چشم اشجار بیار
 دل ستم زدہ و سینہ داغدار بیار

صبا پیام محبت ز پیش یار بیار
 ز ذکر لالہ و گل و انگشت غنچہ دل
 ز زہد خشک نگر و نہال دل سرسبز
 میا بہر کہ عشق اور تو می آئی

مہر بہ خمدہ ذوق و شوق محوی را
 چو می بری نہ از آں بزم ہوشیار بیار

(۱۶۹)

گر بشدم مست عشق طلعہ مزن ہوشیار
 نغمہ نے نا درست ساغر مے ناگوار
 دوست نشستہ بہر چشم ہمہ انتظار
 دوست نگیرد ز دوست یا ز نگیر زیار

حسن جنین خوشنما از چنان خوشگوار
 بے مدد ساز عشق بے اثر جوش شوق
 پاسے طلبکار راہ راہ نہاں از نظر
 پیش روہ تناسب از کہ کسی بچوں حنا

بادگراں ہرچہ کرد با تو ہم آخر کند از فلک خیرہ سرچشم رعایت مدار

تجوی آشفته سر بیچ نداری خبر

عمر بعفت گزشت یک دلقس ہوشیار

(۱۷۰)

بسیار دیدی جوانان این خواجہ میں شناسش نگر

بر حال خلق ناتواں ایشار و احسانش نگر

شمع ہدی افروختہ چشم از جہاں بروختہ

دل خستہ و جان سوختہ اور عشق زیدانش نگر

در خدمت دین تیں تن خستہ دار و جان تیں

ہم زخم پیدایش بز میں ہم درونہا شناسش نگر

فزع کرم اصل و فاعل شرف، ابر سخا

با بجلد از سرتابیا، الطاف و احسانش نگر

سردار بزم عاشقی، سر بگذشت بخودی

سرمست تہمتن سردی، سرشار عرفانش نگر

با خاطر اندوگین، ال عمل خدانش بہیں

در صبح رب العالمین، ال چشم حیرانش نگر

تجوی چنین اندوگین، محبت چہرہ دہان اسے خواجہ دنیا و دین، حال پریشانش نگر

نہی گویم دعائے من ننگہ دار
 بہر کار سے رضائے من ننگہ دار
 مکن رسوا حیائے من ننگہ دار
 بجنت آں سر پائے من ننگہ دار
 ہمہ تیراے کمال ابرو کمن صفت
 بہ ترکش یک پائے من ننگہ دار

پہل گنت محوی چوں سفر کرد

کہ من رخم توجائے من ننگہ دار

در عشق نہ تسبیح نہ زمار ننگہ دار
 دل را انجم گیسوئے دلدار ننگہ دار
 بے پروہ آثار نیاید یہ نظر دوست
 اسے طالب دیدار بر آثار ننگہ دار
 یاد رخ رخسار خیمائے دل آریک
 این شمع فروزاں شب تار ننگہ دار
 ہر خار بصرائے جنوں تشنہ زبانت
 اسے آبلہ پا خاطر ہر خار ننگہ دار
 چچ است متاعے کہ خریدار ندارد
 حسن است گر القدر خریدار ننگہ دار
 بنما رخ زیبایہ تو اے ماہ کہ گنت است
 این آئینہ راروئے بدیوار ننگہ دار
 داغ دل شوریدہ مار شک بہار است
 این لالہ غریب است بگلزار ننگہ دار
 تابے خبر از مرگ من خستہ نباشی
 پیش نفس آئینہ رخسار ننگہ دار
 توست عنانی و جہاں اسپ بک سیر
 کے میر و وار دست برفتار ننگہ دار
 بیکار کمن جہد بکار یکہ نیساید
 جہد سے کمن و اندازہ ہر کار ننگہ دار
 زال میں کہ خاموش شو و نطق زباں کش
 لطف سخن بگامی گنتار ننگہ دار

گر محوی حسرت زودہ رایار نگیری
بارے ز جفاکاری اختیار نگہ دار

(۱۷۳)

”ساقیا خوردیں دور طرب زود بیار یہ صرطرح اعلمت بندگانعالیٰ^{ظہار}

ساقیا درد فزون گشت و از زود بیار	مے بے دردیدہ آتش بے دود بیار
عشوہ چند ز چشمیں غم و نگر بفروش	بوسہ چند ز لبہائے می آلود بیار
زخم دل بہ شد از خندہ شور انگن تو	مرہم تازہ یابیں زخم ناک و بیار
زندہ کن رسم و قارہ محبت پیما	راہ ور کے کہ ز عالم شدہ مفتو و بیار
بہر گرد آوردی دست محبت شرط است	گر ایازست ہوس خصلت محمود بیار
سینہ درد نصیبان نشود تنگ زخم	زخم بر زخم خورد و خاطر خوش شود بیار
در رہ عشق و جنوں سے دوزیاں کیانست	از زیاں حرف نزن قصہ زار و بیار
عن تلخ نصیحت بد عاشیریں کن	واعظا این زہر بیک جام زرا ند و بیار
مفتی از سعی فزون رزق فراوان گزید	اچھے از سعی برزق تو بہ افزود بیار
بسطاحت سمود ز سر بیرون کن	یاسہ شجر فرو برد ز سب و بیار

محوی خستہ اگر دید تمنا داری

دیدہ دید طلب طالع مسود بیار

(۱۷۴)

”بقبال رابوعسد و نساکر در دگار میرید آوری

لا یتسوا بالما ھم فان اللھم ھو اللھ

نافہ تخلیق حکم قضا کرد روزگار
 رفت از ناہائے کہن را بیاد داد
 قانون مرگ قاعدہ زیت نرم درو
 ہیں دعویٰ را کہ از ہمہ گزشتان قوتیت
 ہر جاوہ کہ خواست جہاں گلزن شود
 قومیکہ از اطاعت حکمش کشید سر
 نگزاشت بے جزا و سزا فعل ہیچ کس
 ہر کس کہ زد بدامن اور دست پیروی
 چندیں ہزار سال تماشائے ساز و سوز
 شنیدہ حدیث پمیر کہ گفتہ است
 بول دہر خود خداست چہ جائے شکایت

محوی ازیں بقا چہ زنی دم کہ در دمی
 چون تو ہزار مرد فنا کرد روزگار

(۱۷۵)

”برخیزند صدقاً بہرہ برگیر“

اے مرد سفرہ سفر گیب
 عاشانہ قدم ز رہز گیب

این زہ تو میردی بیاراست
 پارہم عاشقی بدل نہ
 ہر قطرہ اشک تست گوہر
 اے لب تو بہا شش غافل از آہ
 عفاے طلب بیابہ پرواز
 پرواز صفت بسوز خود را
 تا چند نمودہ جگر خون
 در راہ خط زہر ہر ناست
 آوارہ مشو بگیس یک در
 تخمے کف شانڈہ دریں جا
 دامن لیشاں ز حرص دنیا
 خواہی چو رسانی بہ منزل
 گفتند باو کہ طالب صدق
 این جادہ نہ از قدم نہ سر گیر
 دان غنم دوست بر جگر گیر
 در دامن شوق این گہر گیر
 و سے آہ تو دامن اثر گیر
 اوج دو جہاں بزیر پر گیر
 از شمع جمال او شرر گیر
 اندازہ آل ز چشم تر گیر
 دنیا کد مرد بجیگر گیر
 آل در بدو دست سخت تر گیر
 گردد شجر سے از آل تر گیر
 زیں تودہ خاک مختصر گیر
 از طہم غیب را بہر گیر
 بر خیز ز صدق بہرہ بر گیر

اے بار خدائے عالم آرائے
 از محوی بنجیب خبر گیر

ز

اندر او در ہم مہر کسک بہر گمانہ ہنوز

پانہ وضع کبہ و تجنا ہنوز

عہ یہ نغم ایک بڑے شہر دست کو بیٹھی گئی تھی۔

تا آشنا ز شیوہ مردانہ ہنوز
 در بند و پینچ سببِ صد دانہ ہنوز
 چشم و چراغ بزم حریفانہ ہنوز
 گویم بدلیبر سے کہ تو جانانہ ہنوز
 فرمانروا بشوکت شاہانہ ہنوز
 اسے بواجب کہ صاحب ہر خانہ ہنوز
 تزیین شہر و رونق کاشانہ ہنوز
 مقصود ہر حکایت و افسانہ ہنوز

در تلخ و ترش ہنچو زماناں مکنی تیز
 کس را چو خوشی تن نشاری بہ اتفاقا
 دادی ہزار مگر کہ کفر و دین بہا
 از مشربم پیرس من بند روز و شب
 در ملک دل کہ خیل خرد و پائمال کرد
 بس دیر کبہ گشت، و بے کبہ یرما
 کاشانہ با خراب شد، و شہر بہ اتباہ
 با صد ہزار دفتر الحاد منکرال

اظہار عشق شیوہ نامرد می بود

مجوی گرز عشق تو بیگانہ ہنوز

(۱۷۷)

امیر سلسلہ زلف پرفراں است ہنوز
 ہماں شراب کہن با درون است ہنوز
 ز شیخ حسن تو امیں خانہ روشن است ہنوز
 بیا کہ وقت تماشائے گلشن است ہنوز
 کہ چشم بے لہر و لطف اکمن است ہنوز
 مرا خیال کہ امیں کبہ با من است ہنوز
 ترا کہ طوق اطاعت بگردن است ہنوز

دل ز بعد بلندت نہ امیں است ہنوز
 بردن ز رفتہ ز سر جو شس بادہ اخلاص
 خیال روئے تو ہر لحظہ در دل تنگ است
 خزاں نیافتہ رہ اندرون باغ صفا
 بہ بزم انس نہ انم چہ دیدہ ام یار با
 براہ کبہ دل صد ہزار را بہرن اند
 چو سر و دھوئے آزادگی مکن قسری

عہ یہ نظم ایک بہت کے لیے لکھی گئی تھی جس سے طنائیض وجوہ سے متذکر تھا۔ اور جس کے وہ شاکی تھے۔

ز حال خستہ بیچارگان چو می پرسی   فلک مخالف دہم نجات دشمن است ہنوز

پے دعائے تو محوی برسم عہد قدیم
کشاوہ ہر دو کت و بستہ و اسن است ہنوز

(۱۴۸)

برخیز ز گاہ یار برخیز	اسے فتنہ روزگار برخیز
بہ نما بھتساں رخ بجلی	اسے شعلہ بے شرار برخیز
اسے سرور و وال فرور گیتی	باناز کر شمشیر بار برخیز
تاگردن عالمے بہ بدی	اسے کاکل تا بدار برخیز
بجز غمت سپاہ غم دل و جان	اسے خواجہ بہ زینہاں برخیز
ھے ماند ز ساغر و نہ ساقی	از میکدہ میگار برخیز
بروند بیتساں دگر دلم را	اسے کعبہ بہ زینہاں برخیز
بہ نشیں بخیال دست بہ نشیں	برخیز بہ یاد یار برخیز
منع دست سوال نساں شہ حسن	در ویش زر گہزار برخیز

محوی نہ بھانست جائے آرام
زیں کلید تنگ و تار برخیز

(۱۴۹)

حسن گل از نظر شوق نہانت ہنوز	بلبل عشق ترا وقت نہانت ہنوز
چشم موی است کجاور نہ ز خلوت نگہ طور	آن تجلی کہ عیاں بود عیانست ہنوز
بہ دیدند انہم چہ بلا بود کہ آن	آفت جان ہمہ پیر و جوانست ہنوز

الہ الہ چہ نسوں بوی کہ خالی رخ دوست
 راحت و رنج نشد مانع رفتار جہاں
 راز سربستہ ایجاو جہاں کس شکشاو
 نرگس تربت ما طرفہ حقیقت اردو
 دل پر از شکوہ و لیسکن زره فرط وفا
 از جہانے فلک پر چہ امید خلاص
 مردیم و دید کہ صاحب نظر انت ہنوز
 وجہ در واد کی بغداد روانت ہنوز
 گنج اسرار تو باہر دشت انت ہنوز
 چشم شوق است و بیویت نگینت ہنوز
 صد دعا ہے تو مرا و روز بانست ہنوز
 ماہ جانیم و فلک نیز ہانست ہنوز
 محوئی تشنہ ز کف جام محبت نہ ہنواد
 زند ما معتقد سپر معانت ہنوز

(۱۸۰)

یاد کشاں عہد شبایم ہنوز
 شام جوانی ہمہ در خواب رفت
 خواب خوشے دیدم و بر خاتم
 دستم تالیب جانانہ نیست
 آتش عشقش دل سردم سوخت
 ابجد عشق است وال بر زبان
 دوست ز کردہ رستہ حساب از ولم
 باختہ ام زندگی و زندہ ام
 دست بیک پیروان اودہ ام
 رقم سہم بہر قافایہ ہم با...
 پر شدم مست و خیر ایم ہنوز
 صبح و میدہ است و خوابم ہنوز
 سرخوش از ازل خواب شبایم ہنوز
 درد تہ جام شرابم ہنوز
 پختہ نگر وید کب ایم ہنوز
 دور تر از در کس کتابم ہنوز
 قنطاریہ در زحمایم ہنوز
 رفت زمرہ پائے و گلابم ہنوز
 معتقد شہنشاہ شایم ہنوز
 ننا سفر مر پابر کابم ہنوز

دعده وصل است بن حوییا
منظر عود شبایم ہنوز

س

(۱۸۱)

در دلم یک آرزوئے دیدن یار است و بس
خاشی ہر چار جانب گوشن آواز دوست
میرست تا منزل مقصود دور پایان کار
از بہار زندگانی و زخراں نسبتی
اختلاف کفر و دین خوفائے شیخ و برہن
انچہ باقی ماندہ از صوف صفا در عہد ما
جام چشم منظر لبریز دیدار است و بس
عالمی در خواب نوبتیں چشم بیدار است و بس
رہر و راہ طلب را شوق رکاب است و بس
مدعاے باغیاں اخفا و اظہار است و بس
در حقیقت فتہ تسبیح و زمار است و بس
خرقہ موئینہ و شہینہ دستار است و بس

میرد بارگند محوی بہار از جزا
این متاع کاشش را یک دیدار است و بس

(۱۸۲)

”بحولے پایاں شکستیم از کنار ما پیرس“

نخل تصویرم ما از برگ و بار ما پیرس
زادگان غریبیم، آوارگان دشت ہجر
در زمین شور دل کشیتیم تخم آرزو
یک سال بجارہ و فکر دو عالم بر سرش
از خزان باگو ذر تو بہار ما پیرس
از شراد ما جو غم ہم از دیدار ما پیرس
صالح اور شد از کشت زار ما پیرس
مالک بیچارگی بن کار و مار ما پیرس

صورت مانگر و از حال زار ما پیرس
 نقد مارا بر محک تلخ ز حیار ما پیرس
 داخہائے سیمینہ بین زلال زار ما پیرس
 ملک دل چوں کرد غارت شہوار ما پیرس
 جبر چشم نازہیں وز اختیار ما پیرس
 در سفر اندیشہ لیل و نهار ما پیرس
 ہمت مروانہ این خاکسار ما پیرس
 یاد دار این قول از انجام کار ما پیرس
 اندرین طوقاں چه شدشت ببار ما پیرس
 دیدہ عبرت کشاد از فرار ما پیرس
 باہین اسلطنہ حدیار ما پیرس

چہرہ اشفتگان آئینہ حال دست
 سخا و اخلاص ماہنشت بر رویے جہاں
 ہم خزاں ہجر دار دگونہ از نو بہار
 لشکر ناز و داد آورد و فوج ذوق و شوق
 دل نگاہ ناز او بے اختیار از ما بود
 ز صحت شام غریباں راحت صبح و صحن
 مرد عاشق میر نذیر ہر دو عالم شہت پاد
 اتہا ہر ابتدا را ہر بہا سے را خزاں
 کوہ ہار بار برد از جام صر صر باد فنا
 ساکن شہر خموشانیم بے نام و نشان
 گوش لبریز نو او ذوق غرقاب نعم

عجز ہا کر دیم لیکن او نیر از خود نداد

یار بے پرواست محوی حال یار پیرس

(۱۸۳)

ہر آنچه میرسد بہرست از خدا شناس
 دل را مثال آئینہ خود نما شناس
 آل را خمیر مایہ صد کہیب شناس
 ہر شیوہ را نگاہ کن و ہر ادا شناس
 گزار بندگی و خدا را خدا شناس

از دوست نے وفائے ز دشمن جفا شناس
 بخشیں سے بدیدہ خود خال و مئے خویش
 گردا دہ بہ بوتہ دل چاشنی فقر
 خواہی اگر کہ کام زنی بر رضائے دوست
 تا جذب ذات او نہ شوی از کمال شوق

باد شگاہ ناطقہ و قوت بیباں
 آن خواجہ راکہ چارہ گر بے نوا نشد
 ہر بزم راز ساز بیباں بے صدا شناس
 ہر آنچہ یافتی بہاں از عطا شناس
 ہر ذرہ کہ سنگری لہنجہا شناس
 دل را برنگ غنچہ سخن را صبا شناس

محمی چہاں رسی بسرد عائے دل

چول و در بر تو نیست دل مدعا شناس

(۱۸۴)

درفس کرایہ ہر کس دیار سے نزدیک کس
 زیر سم سمنہ سوار سبک خاں
 ہر جا گل و بہار و بہار سے نزدیک کس
 پامال گشت ملک و بخار سے نزدیک کس
 آتش گرفت باغ و شرایے سے نزدیک کس
 پر شد ز غمہا و ہزار سے نزدیک کس
 گل را بغیر زحمت خار سے نزدیک کس
 زمیں بارگاہ را فرار سے نزدیک کس
 آسان میان ز بند غلامی گر نخستین
 ہوش گل اندریں چہستان رنگ بو
 داری ہوائے دل بللے فراق کش
 آسان میان ز بند غلامی گر نخستین

زاں بادہ کہن کہ بہ محمی رسیدہ است

ہر خام خورد و جام و خار سے نزدیک کس

ش

(۱۸۵)

منظور نظر باش کہ مقصود رواں باش
 اے آفت جاں باعث آرمش جاں باش

و سے دیدہ کھیرت نر زوہ شیش بگراں باش
 بر سنگ و شش سرزن فر باد نشاں باش
 تو نیز برو عاشق بی نام و نشاں باش
 اسے طبل شوریدہ نہ پابند خزاں باش
 وز نیک و بد و ہر گدگرمی چرخ ہاں باش
 یک چند بیامعقہ سپہ رنجاں باش

اے شوق سرایمہ مدد ایش منشاں از دست
 در منزل اوقیس صفت خاک نشیں شو
 چوں یار دل آرائے تو بے نام و نشانت
 غافل مشو از نالہ بہ منگام بہا راں
 بیش و کم عالم تقسیم ہاں ہمہ کسچ است
 یک عمر شستی بہ ادب شش منسلاطوں

از جام فنا حافظ و صاحب ہمہ ستاند
 مچھی تو ہم آادہ این طل گراں باش

(۱۸۶)

نخل این باغ حیات است محبت بارش
 گل اگر یار شود خار و ہد آند ایش
 بر رخس آب بزن تا بجئی بیدارش
 گر ہیں است رہ عشق دلا گز ایش
 دیدہ مشتاق کہ چون مست ہدی ایش
 رنج راحت شود اور دوست کند تیارش
 حسن گرفت پدید است ہمہ آثارش
 کہ بہ کنہش رسد و پردہ کشد از کارش
 پر حذر باش زریگ است مرد دیوارش
 اندرین ملک گرجش دگر باز ایش

باغبان فطرت و میدان جہاں گلزارش
 قسمت طبل شیدا زازل آزارش
 دل افسردہ سنجوست بیادیدہ تر
 رہ غلط کردہ بریں راہ فتادی لیکن
 منتظر گوش کہ یک حرف ز بولش شنود
 رنج رنج است اگر یار عیادت نکند
 بر رخس ہست ہماں خال خد ہرہ و وفا
 یار دور پردہ کند کار چہ یار اسے خرد
 اسے کہ در خانہ آسایش تن می باشی
 توجہ دانی کہ چہ سود است جہاں بچہ یا